

Nyugat · / · 1916 · / · 1916. 24. szám · / · Ambrus Zoltán: Háborús jegyzetek

Ambrus Zoltán: Háborús jegyzetek

Vasutasok

"Egyik lábunkkal a sírban, másikkal a börtönben" - mondják a vonatvezetők. Ez talán túlzás, de az már nem túlzás, hogy egyik oldalukat szinte perzseli a kazán, másikat jeges eső csapkodja és amint ott állnak, állnak - sok-sok órán át, melyek nekünk, az étkezőkocsiban cigarettázóknak olyan végtelenül hosszúaknak tűnnek fel - először is a vesebajt szerzik és csak azután a megélhetést. A leggyilkosabb munkák egyikét végzik, a legderékabban és a legigénytelenebbül, a betevő falatért meg azért, hogy felnevelhessék a gyermekeiket. És hogy mennyire derék módon végzik, milyen kötelességtudással és éberséggel, nyilvánvaló abból, hogy a vasúti szerencsétlenség békeidőn éppen olyan ritkaság, mint amilyen gyakori dolog a háborúban.

De az állomás-felvigyázó sorsa se irigylésreméltó. Nehéz szolgálat ez is és nagyobb munkatorlódás idején, ami pedig a háborúban mindennapossá válhat, nemcsak természetellenesen sok éberséget kíván, hanem példás figyelmességet, a körültekintés biztonságát és néha gyors elhatározást is.

- Herceghalomnál - védekezett a vonatvezető - az előszemafor rossz helyen van, a fák sokáig eltakarják a szem elől, a vonatvezető csak akkor láthatja, amikor már mellette robog el. Régóta panaszoljuk ezt. A riasztó fényt, mely még idejekorán megállíthatott volna, nem láttam, de nem is láthattam volna. Azt is, hogy az előszemafor sötét, csak akkor láttam és csak akkor láthattam, amikor már mellette voltam. Ekkor rögtön fékezni kezdtem, de a fék nem működött jól, nem működött azonnal. Ami emberi erőtől kitelt, megtettem, de már késő volt. Tanúm a sebességmérő, amely mutatja, mennyire lefokoztam a menetsebességet, az utolsó másodpercekben...

Nem mondta, de talán azt gondolta:

- Ha kettőnk közül valamelyiknek okvetetlenül hibásnak kell lennie, ez csak az állomás-felvigyázó lehet. Minden pillanatban várnia kellett az állomásán keresztülszáguldó bécsi gyorsvonatot, és ő éppen ekkor sétáltatja át a gráci személyvonatot azon a vágányon, amelyiken a bécsi gyorsot tudja!

Az állomás-felvigyázó is védekezik:

- Nem rossz szokásból történt, csak kivételesen, de kénytelenség volt átsétáltatni a gráci személyvonatot, mert ennek a vágányát teherkocsik foglalták el s én nem tehetek róla, hogy ezeknek ott kellett lenniük. Én megtettem a kötelességemet, tilosra állítottam a szemaforot, nem sejthettem, hogy a bécsi gyors mégis elő fog robogni.

Meglehet, a bírák előtt még nyíltabban fognak beszélni. Meglehet, egymásra fogják hárítani a felelősséget és elő fogják ráncigálni egymást, hogy kiki a másik testével védje a magát.

Családtagok, akik előbb soha se bántották egymást, néha összevesznek a halottjuk ravatala mellett:

- Te vagy az oka, hogy meghült...

- Nem az ölte meg. Rosszul gyógyítottad. Az ölte meg.
- Én csak ápoltam, az én lelketem nem terheli mulasztás, mint a tiédet...
- Más doktort kellett volna hívatni. Akit én ajánlottam. A te doktorod ölte meg...

S a többi.

Néha mindegyik szentül hiszi, hogy neki van igaza s a másik tehet róla, hogy most halottjuk van. Néha mindegyik érzi:

- Nem én okoztam és nem okozta ez a szegény másik sem. Kívülünk álló valami okozta...

De azért mégis így beszél mindegyik, mert bűnbakra van szüksége, hogy elfojthassa önvádja pihegését, azt a kételkedését, mely alattomban azt kérdegeti, vajon ő maga nem hibázott-e mégis? Neki, magának, nem volt-e része abban, hogy így kellett történnie? Vajon csakugyan nem okolható-e egyikük se, hanem valaki harmadik vagy valami más okozta a bajt?

Így beszélnek olyankor is, amikor mind a kettő egészen ártatlan.

És... ha Herceghalmon az egyik vágányt nem foglalja el valami, ami máskor nem szokta elfoglalni, ha a bécsi gyors nem indul jókora késéssel, ha Komáromban nem töltenek el percekkel azzal, hogy a két részre osztott gyorsvonatnak utóbb érkezett részét indítják el előbb s csak aztán az először érkezettet, ha e sok "ha" közül csak egy nincs, akkor a szerencsétlenség nem következik be. A nem jó helyen álló előszemafor csak későn észrevehető sötéttségén meg azon kívül, hogy a Westinghouse-féknek éppen a legrosszabbkor kellett elromlania és rosszul működni, a sok "ha" alá foglalt sok rendkívüli dolog összetalálkozása kellett ahhoz, hogy Herceghalom nevét hetvenegynéhány emberi életnek egy perc alatt való elpusztulása tegye sokáig emlékezetessé.

Azaz hogy, ne vágjunk elébe a vizsgálatnak. A bírák majd ki fogják deríteni, minden úgy történt-e, ahogy most beszélnek. A hivatalos körök, éppen nem fősvénykedve a nyilatkozatokkal, nem győzik eleget ismételtetni, hogy várjuk csak be, türelmesen, a vizsgálat eredményét. Egyelőre tudjuk meg - figyelmeztet bennünket az igazgatóság - hogy mesebeszéd, mintha a menetrendnek is igazodnia kellene a hatalmasok kényelméhez s mintha a bécsi állomásfőnökség miniszterek engedelmét várta volna ahhoz, hogy mikor indíthassa el akár a rendes gyors, akár a külön vonatokat. Mesebeszéd az is, hogy találkoznék olyan nagyúr, akinek eszébe jutna megüzenni a vonatvezetőnek, hogy csak hajtson gyorsan! De a komáromi vonatcsere kérdése még tisztázatlan. A kereskedelmi miniszter egy interpellációra adott válaszában kijelentette, hogy leírt az Államvasutak igazgatóságához, vizsgálja meg, hogyan került a menetlevélbe az a helytelen bejegyzés, hogy a vonatok rendjének megváltoztatását a miniszter kívánta? - mert ő nem kívánta. Szóval, meg kell várni a vizsgálat eredményét.

És ha a vizsgálat azt derítené ki, hogy a vonatvezető már egy egész perccel előbb észrevehette volna az előszemafor sötéttségét? Hogy, először életében, nem volt annyira éber, mint rendszeren, mint huszonnyolc év óta mindannyiszor, ahányszor szolgálnia kellett? Hogy nagy hibát követett el, amikor - nem telhetetlen ambícióból, hanem főképpen közérdekből, melyet a legnagyobb szükség idején szolgálni akart, amíg a munkát bírta - elállt attól a régi szándékától

s már hároméves kívánságától, mely betöltött huszonöt évi szolgálat után a nyugalomba készítette, csábította?

- Kevés a vasúti kocsi, de a lokomotív még kevesebb, sokkal kevesebb, mint amennyiről gondoskodni kellett volna, még a háború előtt. A vasutak sokszorosán több munkát kénytelenek végezni, mint békeidőn, de sokkal kevesebb munkással rendelkeznek, mint azelőtt, a vasutasok, kivált a mozdonyvezetők közül túlságosan sok embert vittek el a háborúba, többet, mint megengedte volna az az érdek, hogy a vasutak ne veszítsenek el sokat a teljesítő képességükből, éppen a legjobb vasutasok közül vittek el sokat s ezek nagy részét, minden folytonos reklamálás ellenére, máig sem lehetett visszkapni, hiszen a legtöbbet messzire vitték el vagy még messzebbre. Legnagyobb érdekünk, a győzelem érdeke előtt, a vasúton is minduntalan deferálnia kell minden más érdekünknek s ez a vonatok mozgásának olyan nagy változásaival jár együtt, szükségképpen, hogy egyszerűen lehetlenné teszi azt a szabályos egyformaságot, mely sehol se olyan kívánatos, mint a vasúton. A köz-ellátás szüksége temérdek szállítást követel, sokszorosát a békeidőn megszokott szállításnak és ez is nagyban növeli azt a bizonytalanságot, amely a vasúton olyan veszedelmessé válhat. Minden szolgálatban álló vasutas több munkát kénytelen végezni, mint amennyi egy embernek való, szinte többet, mint amennyit elbír, csoda-e, ilyen körülmények közt, ha néha a vasúton is erőt vesz az az idegesség, amely mögött már ott van a halál árnyéka?

Mіндеzt olyanok panaszozzák, akiknek a jólérsülttségéhez nem férhet szó. Néha még hivatalos körökben is hangoztatnak ilyesmit.

Pedig ezek közül a panaszok közül egyik-másik, ha hallgatagon is, de azért nem kevésbé határozottan vádolja a múltat. Annál erősebben vádolja, minél inkább óvakodik attól, hogy rámutasson, hol és mikor történt mulasztás. Vagy talán a múltban elkövetett hibák már nem térhetnek vissza, hazajáró lelkeként, vasúti szerencsétlenségek alakjában is?

- Aztán hagyján, amit már nem lehet jóvátenni - mondhatná az a vasutas, aki hatvan órás szolgálat után olvassa, hogy amíg munkában volt, hány helyütt történt kisebb-nagyobb vasúti baleset - és ne legyen szó semmi áldozatról, amit az az érdek követel meg, hogy mindenáron győzzünk. De a vasutakat nemcsak az terheli, amit ez az érdek parancsol és ezenkívül nemcsak a közellátás rendkívül megnövekedett, hasonlóképpen parancsoló szüksége. Ha a vasutaktól akkora forgalmat kívánunk, amely a határtalanságig fokozódjék, ha azt is megköveteljük tőlük, ami már lehetetlen, ebben nagy része van annak, hogy nem tudunk lemondani arról, a legnagyobb szükség idején sem, amit már szépen el lehetne kerülni. Ilyen viszonyok közt nagy fényűzés megengedni, hogy az is minduntalan vasutazhassék, akit csak a szórakozás vágya visz a vonatra. Hogy azok a budapesti diákok, akik még nem látták, éppen most szemlélhessék meg Bécsét - ez nem hadi érdek. Hogy Bécsből is sokan rándulhassanak le az alagi versenyekre, szintén nem okvetetlenül szükséges, nagyobb lemondásokra is rákényszerül most a kissé megtáncoltatott egyéni szabadság. De meglehet, hogy nem sokat javítana a helyzeten a személyforgalomnak akármilyen nagy mértékű korlátozása sem. A fődolog az, hogy a helyzet még a hadiállapotban sem lehetne ilyen, ha a múltban nem történnek nagy, menthetetlen mulasztások. És mégis, mihelyt baj esik, mindenért az az egy ember volna felelős? Ha a képviselő úr nagyot téved, bocsánatot kér a Háztól és ezzel rendben van a dolog. Más is, mindenki, él és visszaél azzal, hogy tévedni emberi. De ha a vonatvezető akkor, amikor körülötte mindenki csupa idegesség, néhány másodpercnyi késedelemmel veszi észre, hogy, "nini, hiszen ez a sötét valami az előszemafor!" - ezt a vonatvezetőt feszítsük meg, mert hiszen az ő szempillantásnyi megfeledkezése: halál és iszonyat?

Hát igen, arra az önfeledtségre, amelyhez mi többiek, mindannyian jogot formálunk, a vonatvezető nem hivatkozhat. Neki mindig és minden körülmény közt meg kell őriznie a lélekjelenlétét, azért bízunk rá az életünket. De hiába tesszük ezt törvénné, a természet nem törődik a szabályainkkal. És meg nem szokott izgalmak között - akár belülről, akár kívülről törnek rá ezek az emberre - a lélek csakúgy, mint az a Westinghouse-fék, néhány másodpercre felmondhatja a szolgálatot, még akkor is, ha ez a lélek véletlenül egy vonatvezető lelke. Gyorsvonatok, gyorsvonatsebességgel száguldó katonavonatok, különvonatok, miniszterek, miniszterek, igazgatók, késés, késés, késés, izgatott közönség, izgatott vasutasok, köröskörül mindenütt izgalom, ez a sok idegfeszültség mindenkit magával ragadhat, de a vonatvezetőig nem szabad elhatolnia. És mégis elhatol hozzá, ki tudja, micsoda mágnesség útján? És aztán hogyan, micsoda végtelenül finom szúrással idézi elő lelkében azt a pillanatnyi elernyedtséget, mely előttünk éppen olyan titokzatos valami, amilyen csupa titok a lélek maga? Milyen rémesen kevés az, ami az érzékszervek működéséből ismeretes! Meglehet, hogy ha a "tilos"-t jelzés nem csak látható, hanem hallható is, a riasztó hang még idején felrázta volna önfeledtségéből és most sem ő nem tudná, se mi nem is sejtenénk, hogy ez a riasztó hang hány embert mentett ki a halál torkából. A tapasztalás már mindnyájunkat megtaníthatott arra, hogy az efféle fél-kábultságban gyakrabban vesztí el érzékenységét a látásunk, mint a hallásunk. És ennek a tapasztalásnak már hasznát is vette a gyakorlat, nem nálunk, hanem másutt.

Erről szólva, azt mondja egy szakértő:

- Ha csakugyan az idézte elő a katasztrófát, hogy a környezet nyugtalansága átragadt a vonatvezetőre is, a kérdés csak az, elengedhetetlenül szükséges volt-e előidézni a forgalomban ezt a nyugtalanságot?

Higgyük, hogy nem szerepelt itt más nyugtalanság, más izgalom, más idegesség, csak az, amely vagy harmadfél év óta senkit se kímélt meg, amely többé vagy kevésbé, de észrevehetően mindenkit megviselt, - csak az, amelyet a háborúnak tulajdoníthatunk. De ha más idegességről nem is lehet szó, erről se szabad megfélemlenie annak, akinek ítélnie kell a megvádolt két szegény vasutásról. Nemcsak az nyilvánvaló, hogy olyan mulasztásuknak, amelyért akár az akaraterejük, akár a kötelességérzésük megvádolható volna, legcsekélyebb része sem volt a szerencsétlenségben, abból, hogy a háborút, világszerte, milyen rettenetesen sok vasúti szerencsétlenség kíséri, nyilvánvaló az is, hogy ennek a katasztrófának az áldozatait is mindenekelőtt a háború elesettjei közé kell számítanunk. Ki felelős a szerencsétlenségért? Természetesen ezek a szegény vasutasok, akik a legközelebb voltak hozzá. Ezeknek már a hivatásukhoz tartozik, hogy alkalom adtán bűnbakokként szerepeljenek.

És ki okozta a szerencsétlenséget? Sokan, de talán főképpen azok, akik ránk kényszerítették ezt a háborút, mely nekünk, hosszú időre szóló és jó meg rossz fordulatokban egyformán bővelkedő harc az élvemaradásért.

Nyugat · / · 1914 · / · 1914. 14. szám · / · Figyelő

Pásztor Árpád: Újságíró jegyzetek Szarajevó, a gyilkosság hátterében

Az események, az emberek, a hírek oly gyorsan emelkednek, süllyednek, torlódnak és váltakoznak körülöttem, hogy nincs is időm arra, hogy elgondolkozzam és egységes képét alkothassak. Megyek az egyik vezéremberhez, hogy valamit, ami érdekel, megtudjak tőle. Török, muzulmán, efendinek kell szólítanom. Megyek egy másikhoz, óhitú, szerb, goszpodénak kell szólítanom. Nem találok a lakását; tolmácsom az utcán megkérdezi egy arra haladó, törökösen öltözött úrtól.

- Signore - ezzel a megszólítással illeti.

- Mért "Signore" - kérdezem tolmácsomtól.

- Mert zsidó.

Az ide való zsidókat "spanyol" gyűjtőnév alá foglalták, szefardok, de olaszul beszélnek. Ahány emberhez megyek, annyi megszólítás. Még be sem léptem a kapuján, már a szomszéd mondja, hogy katolikus vagy ortodox, esetleg zsidó, esetleg muzulmán. Ezek a fogalmak, ezek a megszólítások kint élnek az utcán, a levegőben szállanak és terjengenek, mint a bacilusok, és hiába ül a konakban Potiorek, hiába állomásozik a Fillipovics-Lágerben nem tudom, hány ezer katona, hiába rakták meg Szarajevó hegyeit ágyúkkal és tüzérséggel, odalenn a völgyben és azontúl a völgyekben, a fantasztikusan művészi és csodálatosan gazdag szépségű Miljacska, Narenta és Boszna mellékén csak az fontos, hogy ki goszpode, ki efendi és ki signore. Hogy a goszpode megint katolikus és ortodox, az csak még komplikáltabbá teszi e völgyek életét.

Erre a sok mindenféle nevelésre, érzésre, tradícióra, világfelfogásra egységes uniformist és kormányzatot húzni lehetetlen. Nem képes erre se kormányzat, se hadsereg. Mindezt csak ösztönszerűen érzem, amíg az autó rohan egyik helyről a másikra, egyik világfelfogástól a másikhoz. Igyekszünk letépni a véres függönyöket, amelyek mögött Ferenc Ferdinánd és Hohenberg Zsófia meggyilkolása és meggyilkoltatása történt, szeretnénk valami egységet teremteni a véres tragédia hátteréül, hogy eme mesterséges egységből annál megrázóbban emelkedjék ki a véres tetem tragédiája.

Ez újságíró szempont, a pillanat aktualitásának szempontja. De valójában a legkevesebb köze van az eseményekhez, mert akit szíven lőttek, az a monarchia és a szarajevói tragikum a monarchia tragikuma. Nem több, mint hogy az egyik embert Bosznia-Hercegovinában goszpodénak, a másikat efendinek, a harmadikat pedig signorénak kell szólítani.

Az utcákon sétáló katonatisztek. Az elmúlt tüntetésről és rombolásokról beszélgetnek. Egy őrnagy ragyogó, szinte nevető arccal mesélte, hogy milyen kifogástalanul rombolt a tömeg.

- Die Leute waren einfach zum küssen! - ebben a mondatban foglalta össze minden véleményét.

A hadsereg úgy érezte, hogy a legnagyobb inzultus őt érte, hiszen az ő gazdáját ölték meg, a legtermészetesebb tehát az volna, hogy elő a karddal, elő a Manlicherrel, elő az ágyúkkal, törjünk be Szerbiába. Egészen megszokott gesztussá lett és legalább százszor láttam, hogy amint szerb emberről vagy a szerb népről volt szó, a katonatisztek önkéntelenül is kardmarkoltukhoz kaptak.

És képzeljék el másnap délben mindenfelé a boszniai helyőrségek kis állomásain a tisztí menázsit.

- Aber solche Kerln, solche Lausbuben! Ebben csúcsosodott ki a diskurzus, mert a megdöbbenés első pillanataiban egyfelől csak a szerencsétlen főhercegi párt látták, másfelől pedig a sihedereket, a fanatikus kamaszokat, akik megölték őket.

Igen, ezek a fanatikus kamaszok... Vagy fél óra hosszat állottam a kis Cumuria utca egy bezárt, piszkos cukrászdája előtt, majd kinéztem a szemem, hogy mindent láthassak, ami a poros, esőcseppektől csíkos ablakok mögött meghúzódik. A híres Vlajnic cukrászdában néztem bezárt ablakán keresztül, a szomszéd ház egyik sikátorában pedig hordóra álltam, hogy vasrácon át még közelebről kapjam a cukrászda képét, mert ebben a nyomorult helyiségben, a behorpadt, süppedt habú sütemények üzletében gyűltek össze a bombavető és itt virágzott és burjánzott hosszú hónapokig a Szabad Szerelem Klubja.

Oroszabbak voltak az oroszoknál és Saninábbak Saninnál. A szláv indulat, forrongás, művészi vágyakozás és hosszú filozófiákban és beszélgetésekbe szétfolyó tervezgetés ebben a kis lebuiban sűrűsödött mámoros, gőzölgő víziókká.

Amikor a Szabad Szerelem Klubját a helytartóság és a rendőrség föloszlatta, csak disznóságot, csak obszcenitást láttak mögötte. Hallatlan dolog! Gimnázisták, tanítóképezdei lányok gyűltek itt össze és orgiákat rendeztek, tobzódtak a szerelemben. De arra senki sem gondolt, hogyan kezdődött mindez.

Ezek a fiúk, ezek a lányok összejöttek, az egyik könyvet hozott magával, a másik álmokat rejtegetett a szívében, szlávok voltak valamennyien, a világokon keresztül száguldó szél melódiákat hozott Moszkvából, Pétervárról, a szabad szteppékről - a diákok, a diákkisasszonyok a Vlajnic cukrászda márványasztalai körül, a vörös, poros plüssfotelekben művészetről, haladásról, nemzeti boldogulásról, egyéni érvényesülésről álmodoztak, hajnalig tartó suttogások és viták töltötték be a Vlajnic cukrászdát, azután mindennek az aranyja vagy salakjaképpen következtek a disznóságok, amelyekért azután a klubot beszüntették.

Ezeken a helyeken születtek a Principek és Csabrinovicsek.

-

A vizsgálat bebizonyította, hogy feltétlenül Szerbiából hozták be a bombákat és hogy a nagy szerb álmok realitása: a Narodna Obrana segítette a merénylőket. Tehát kétséget kizáróan megállapították, hogy a sarajevói gyilkosság nagy szerb agitáció következménye.

És bennem mégis egészen másképpen él a történet, a kép. Ezek a diákok, az összeesküvők és fanatikus gimnazisták agitálták a nagy szerb agitációt. Az ő halált megvető elvetemedettségük vagy bátorságuk - nevezze mindenki annak, ahogy érzi - tette csak lehetővé, hogy a Narodna Obrana tehessen valamit és Cigo nem adhatja oda a bombát, ha nincsen kéz, amelyik utána

nyúl. A koronás halottak tragédiájának fészke a boszniai, még helyesebben a szláv középiskola. Ahol minden reggel százával jönnek össze a diákok és hozzák magukkal otthonról a goszpode, efendi vagy signore megszólítást. Az apjuk ebéd vagy vacsora közben, felkeléskor vagy lefekvés előtt már szidja és káromolja a szomszédot, a kormányzóságot, a katonaságot.

A török újságból olvassa fel gyermekeinek, hogy hogyan igázta le rokonait a szerb - a szerb belgrádi lapokból olvassa gyermekeinek, hogy a győzelmes nemzetet mennyire fojtogatja az osztrák -, a katolikus-horvát az uzsorás és egyre jobban terjeszkedő spanyolt korholja, azután a gyerekek bekapják kis reggelijüket és elindulnak az iskolába. A parasztfiúnak még a fülébe cseng az átok, amellyel az apa sújtja a földesurat, aki a kmetet vérig szipolyozza. Így gyűl össze a IV.b. osztályban csupa ellenkezés, csupa elfojtott indulat és fanatikus düh. Szünetek alatt csoportokba verődnek; a szerb nem érintkezik a muszlimmal, a katolikus az ortodoxszal, egyik sem a spanyollal, elkobzott újságpéldányokat olvasnak elrejtett helyeken, azután csengetnek és jön be a tanár.

Szegény, tanítani akar. De elfelejti, hogy az osztrák, a kormányzat, a svaba zsoldjában áll; a fiúk vad gyűlölettel néznek rá és ha egy rossz szót mond, a szláv diák nekirohan, fejbe üti. Mi az neki? A komitácsi külön dolgokat csinál... Mert a komitácsi-romantika ejtette rabul ezeket a lelkeket és a guzlicán bizonyára komitácsikról pengetnek vérrel, dicsőséggel írott új balladákat.

És bár ott voltam, fülemmel hallottam a vizsgálat adatait, mégis inkább hiszek ebben a gimnazista fanatizmusban, mint a nagy szerb agitációban.

Oh, ha azok, akik a konakban és még feljebb, a Reichsratban vagy a minisztériumban ülnek, nemcsak felfelé, hanem lefelé is néznének. Ha hallgatnának mendemondákra és különös történetekre. Históriakra, amelyeket Szarajevóban mindenki tudott, amelyekről mindenki beszél. Az Estben már meg is írtam. Princip egy éjszakán kiment Zareic sírjára és behozta barátainak a keresztet a szent sírról. A szerb fiúk mind megcsókolták Varesanin generális merénylőjének sírkeresztjét és Princip éjféle órán visszavitte a temetőbe. Csakhogy megmutassa, mennyire szerb, mennyire bátor.

Erről mindenki tudott, mindenki beszélt. Csak éppen a hatóság, a politika nem vette tudomásul. Nem érdekelte őket, talán akkor éppen a bosnyák vasutakról tárgyaltak, vagy más adminisztratív kérdés foglalta el a konakot és Bécset. Budapestnek semmi köze hozzájuk.

És a nagyhatalmi kérdések tömege, az adminisztratív beruházások és üzleti elhelyeződések nem engedik meg, hogy a nagy politikának a végtelen horizontjára függesztett szeme egészen közel is lásson és nézzen. Akkor Princip behozta és kivitte a keresztet, most Princip behozta a bombát és megölte az osztrák-magyar trónörökösöt. Akkor sem járt el körülményesebben, most sem. A legegyszerűbben csinálta, ahogy csak lehetett. Akkor is sokan tudtak cselekedetéről, most is.

Mert csak mi hisszük, hogy a Balkánon olyan titokzatosan és rejtelmesen történnek a dolgok. Ott az egypárthoz tartozóak, a beavatottak között mindenki mindenről tud. Az utcán, a kávéházban előre híre jár mindennek és meglepetések csak azokat érik, akik erődítések és